

Lithopedion van Toulouse

Pierre Dionis gravure

Theatrum anatomicum van Dionis

HET ONGEBOREN KIND VAN TOULOUSE

Massale belangstelling voor een lijkschouwing is een zeldzaam fenomeen. Maar op 18 juni 1678 verzamelde zich rond het huis van dokter Cortade een grote menigte volk. Het was dan ook geen doordeweekse lijkschouwing. Op de autopsietafel lag een 62-jarige vrouw die al 25 jaar zwanger was. Iedereen was benieuwd naar de uitkomst van de vloek, die de vroedvrouw destijds op haar zwangere buik had uitgesproken.

De voorgeschiedenis

In 1653 was Marguerite Mathieu in verwachting van haar elfde kind. Toen de tijd rijp was om te bevallen, verloor ze wat slijmerig vocht maar de baarmoederhals ontsloot zich niet. Een vroedvrouw met de naam Bonnette bood haar diensten aan maar Marguerite weigerde. Ze wilde liever haar vertrouwde vroedvrouw naast zich. Ontstemd door die botte weigering, maakte Bonnette een bezwerend gebaar over de zwangere buik en orakelde: "Gij zult nooit bevallen!"

Nu had die Bonnette de kwalijke reputatie te grossieren in allerlei demonische praktijken en iedereen in die tijd wist dat een heksenvloek over een zwangerschap geen zegen was. En haar orakel kwam dan ook nog uit. Hoe Marguerite haar best deed om te persen, de baby wilde maar niet geboren worden. Daarop werd dokter Cortade, beëdigd chirurgijn in Toulouse, erbij gehaald maar na grondige inspectie van de baarmoederhals zei hij dat ze nog niet à

terme was. Hij schreef een aantal kruidachtige bevallingsversnellers voor, maar geen enkele hielp. Het kind kwam er niet uit. Gedurende twee maanden had Marguerite ondragelijke buikpijn en verloor af en toe wat bloederig slijm. Haar borsten waren gezwollen en bij de minste druk erop, spoot er melk uit.

Na veertien maanden zwangerschap zat het kind nog steeds zichtbaar in haar bolle buik. Het had blijkbaar nog geen zin om het levenslicht te zien. Er werd haar verteld dat haar baby waarschijnlijk een beetje in slaap was gevallen en dat stemde haar gerust. Na twintig maanden zwangerschap verdween de pijn in de onderbuik al kon ze haar ongeboren kind nog steeds heen en weer schuiven. En zo bleef Marguerite 25 jaar lang zwanger tot ze na 'une grossesse luciférienne, surréaliste et hallicinatoire' zoals de latere chroniqueur zou opschrijven, ervan verlost werd toen ze op 62 jarige leeftijd stierf.

De lijkschouwing

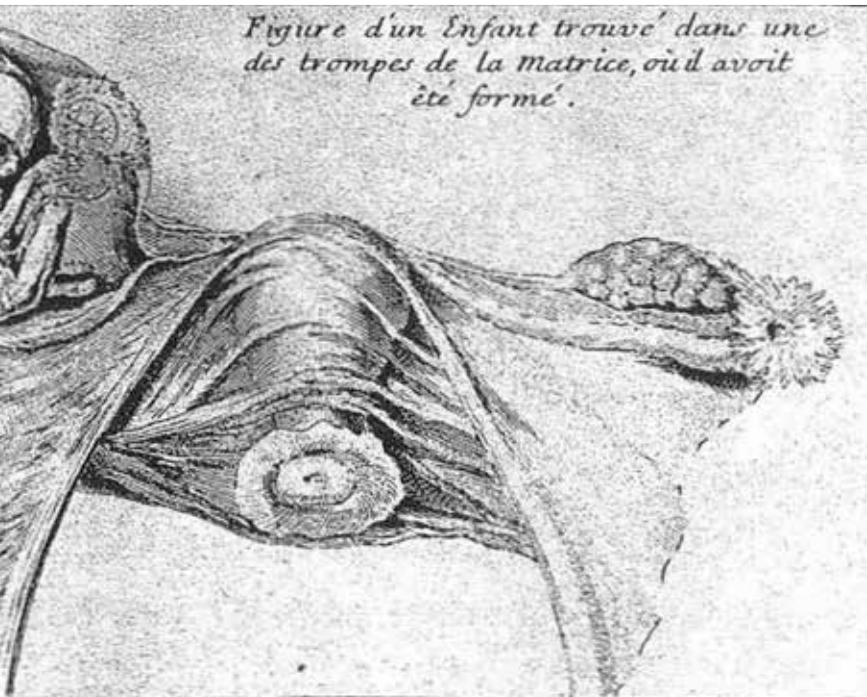
Dat de autopsie op een grote belangstelling mocht rekenen, was dan ook geen verrassing. Terwijl het samengestroomde volk buiten de vergrendelde inrijpoort van dokter Cortade palaverde over de satanische krachten van orakelende heksen, bogen zeven artsen zich over het lijk. Daaronder vier 'Médecins', met dokter François Bayle als verslaggever en drie 'Chirurgiens-jurés', waaronder chirurgijn Cortade. Omdat laatstgenoemde op dit moment last had

van een oogontsteking, gaf hij het scalpel graag door aan zijn collega Labat en diens assistent Carbonneau, 'deux très habiles Anatomistes'.

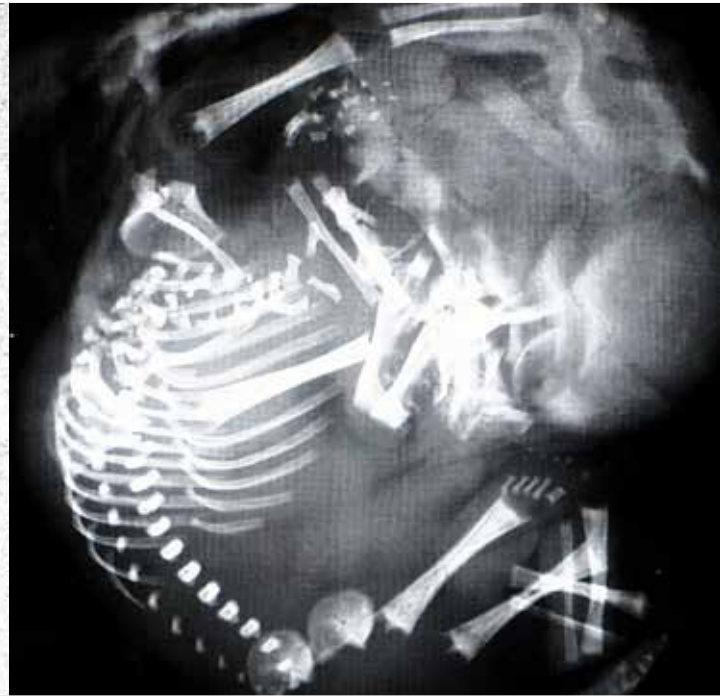
Na het opensnijden van de buik stonden de zeven artsen oog in oog met een groot gezwel tussen de darmen. De steenharde massa was via een rubberachtige slang verbonden met een verkalkt pakket dat stevig tussen de darmen verankerd zat. De baarmoeder was niet vergroot maar toonde aan de bovenzijde een verharde zone, mogelijks een litteken. De linker eileider werd niet gevonden.

Ondertussen hadden de inwoners van Toulouse de inrijpoort geforceerd in een poging om een glimp op te vangen van wat zich daar binnen afspeelde. Omdat sereen ontleden onmogelijk was en de ordehandhavers de menigte niet in bedwang kregen, werd besloten om de autopsie te verdagen naar de namiddag. De gerenommeerde artsen van de universiteit van Toulouse konden het zich immers niet permitteren om iets van dit medisch raadsel over het hoofd te zien. De reputatie van hun faculteit stond op het spel. Maar na de middag was er nog een grotere volkstoeloop. Het huis van dokter Cortade leek wel een belegerde vesting. Er zat dus niets anders op dan de autopsie nogmaals te verdagen naar de volgende dag. En op een andere plaats.

Op die nieuwe, geheime plek werd het onderzoek in alle rust verdergezet. Het harde gezwel,

Dionis extra uteriene zwangerschap

RX steenvrucht, eigen collectie

30 cm hoog en 3.196 gram zwaar, werd door anatoom Labat en zijn assistent voorzichtig ingesneden. Na het afpellen van enkele fibreuze en verkalkte lagen kwam een versteende baby tevoorschijn. In medisch jargon: een lithopedion. Alle anatomische onderdelen waren, alhoewel ze gemummificeerd en verkalkt waren, goed herkenbaar. In het gezicht viel een brede, platte neus op en tussen de liezen lag het bewijs dat het een jongen was. De rubberen slang moest de navelstreng voorstellen en het verharde pakket tussen de darmen, de placenta.

De interpretatie

In de zeventiende eeuw geloofden de meeste artsen nog dat een bevruchting ontstond door het samensmelten van mannelijk zaad en menstruatiebloed (vrouwelijke zaad). Andere artsen verwierpen die oude theorie van Hippocrates en stelden dat de bevruchting, zoals bij alle dieren, plaatsvindt via een zaadcel en een eicel. Maar hoe daaruit een embryo ontwikkelt, wist niemand. De gangbare opinie was dat er in één van de geslachtscellen een homunculus (voorgevormd klein mensje) zat, dat in de baarmoeder verder expandeerde tot een baby. Volgens de ovisten zat de homunculus in de eicel, volgens de spermisten in de zaadcel.

Die onwetendheid droeg uiteraard niet bij tot een eensluidende explicatie van hoe die versteende baby in de buik was terechtgekomen. In louter anatomisch opzicht waren er twee voor de hand liggende mogelijkheden. Ofwel was de vrucht ontstaan in de baarmoeder en later door een scheur in het dak naar buiten gefloept en in de buik verder tot ontwikkeling gekomen. De littekenachtige verharding bovenaan de baarmoeder kon daar een aanwijzing voor zijn. Volgens de tweede mogelijkheid was de eicel in de eileider blijven haperen en was de homunculus daar verder gegroeid. Tot de dunne spierwand van de eileider was opengebarsten en de vrucht in de buikholte terecht kwam. Een aanwijzing daarvoor was dat de linker eileider tijdens de autopsie niet werd teruggevonden. Het litteken op de baarmoeder werd in deze optie geïnterpreteerd als een verharding veroorzaakt door jarenlange druk van het versteende hoofd. Uit het verslag van dokter François Bayle blijkt dat de heren geneesheren uit Toulouse er vast van overtuigd waren dat de bevruchting in de baarmoeder was begonnen. Het waren immers allen aanhangers van Hippocrates' theorie van vermenging van zaad en menstruatiebloed.

Pierre Dionis

Het verslag kwam ook ter ore van de beroemdste Franse chirurg uit die tijd, chirurgien-accoucheur Pierre Dionis. In 1673 was hij door Lodewijk XIV aangesteld om ontleedkunde te onderwijzen in het Theatrum Anatomicum van de Jardin Royale in Versailles. Dionis was niet enkel een briljant anatoom en chirurg maar ook een vooruitstrevend wetenschapper. Zo was hij de eerste arts die de ontdekking van de bloedsomloop door zijn Engelse collega William Harvey in Frankrijk introduceerde. Op basis van Harvey's 'De Motu Cordis' publiceerde hij: 'L' Anatomie de l'homme, suivant la circulation du sang.' En ook in zijn volgende boek 'Dissertation sur la génération de l'homme' speelde hij Leentje buur bij Harvey's 'De generatione animalium'. Daaruit leerde hij dat alle dierlijke leven, en ook dit van de mens, uit een ei komt. Omnia ex ovo, was de kerngedachte.

Als ovist had Pierre Dionis een andere mening over het steenkind van Toulouse, dan de minder belezen provinciale artsen. Te meer dat hij ook in zijn eigen praktijk van chirurgien-accoucheur al enkele buitenbaarmoederlijke zwangerschappen had gezien en ontleed. Zoals deze bij een kamermeisje van koningin Marie-Thérèse, die er inwendig aan was doodgebloed. Volgens Dionis was de eicel van Marguerite Mathieu in de eileider blijven steken en, na ruptuur ervan, in de buikholte verder ontwikkeld. Tot de vrucht geen kanten meer op kon en in zijn gevangenis versteende.

Duivelse vergissing?

Al waren de medische theorieën in de tijd van Le Roi Soleil nog wat wankel, ze vormden al een zeker tegengewicht tegen het onheilspellende abracadabra en hocuspocus van heksen. Al was nog steeds enige voorzichtigheid geboden in de formulering van hun scepticisme. Wat onze verslaggever van die dag, François Bayle, dan ook fijntjes formuleerde. 'Il n'y a point de doute qu'il y a des sorciers, ... et qu'il s'en fera tant qu'il plaira à Dieu de punir l'aveuglement des hommes, en permettant au Diable de les tromper.'

Dr. Johan Van Robays
Anatomopatholoog